

PARNE LOKOMOTIVE SO OSTALE MOJE SANJE

Marjan Smrtnik, slikar in modelar

„Kot šest, sedemletni pobček sem ob osmih zjutraj, ko je prišel vlak na Vrhniko, nosil stricu na *ново postajo* mleko. Stal sem tam in gledal tisto veliko železno gmoto, ki vozi proti meni. Vse skupaj sem dojemal kot veliko čast, saj sem imel občutek, da prihaja samo zaradi mene. Ko se je ustavila, sem stopil proti lokomotivi in proti stricu pomolil kanglico z mlekom. On pa me je prijel za roko in me potegnil gor, k sebi. Bil sem majhen in stric me je vzel v naročje, da sem lahko dosegel in potegnil piščal ... in potem sva se skupaj odpeljala proti *stari postaji*. Tam sem ostal celo dopoldne in skupaj z njim premikal vagone. To je bil najin ritual. Opoldne me je pripeljal nazaj na *ново postajo*, da je pobral potnike za v Ljubljano, jaz pa sem odšel domov. Ne da se povedati, kaj je to meni pomenilo! Parne lokomotive so ostale moje sanje.“¹

S temi spomini na druženje s svojim stricem Pavlom Smrtnikom (1896–1982), strojevodjem na železniški progi Vrhnika-Ljubljana, je začel Marjan Smrtnik pripoved o svojem življenju, zanimanjih, poklicni poti in hobijih. Slikanje in modelarstvo mu pomenita veliko veselje, sprostitve ter

Leta 1934, pod županovanjem Stanka Hočevarja, so vrhniško železniško progo podaljšali za 600 m in tako vstopno postajo približali kraju. 6. januarja 1935 je pripeljal prvi vlak na novo postajo, ki se je najprej uradno imenovala Vrhnika-trg, kasneje Vrhnika-mesto. Vir: MDV

¹ Po pripovedovanju Marjana Smrtnika, 18. 1. 2018 na njegovem domu na Vrhniku. Avdio-video zapis hrani domoznanski odderek Cankarjeve knjižnice Vrhnika.

23. julija 1899 je stekel promet po novozgrajeni lokalni železnici med Vrhniko in Ljubljano. Dnevno so vozili trije pari potniško-tovornih vlakov. Progo je upravljala družba Južne železnice. Fotografija prikazuje vlakovno kompozicijo na železniški postaji Vrhnika. Po izgradnji podaljška proge so Vrhničani to postajo in območje okrog nje poimenovali *Stara postaja*. Vir: MDV.

možnost izražanja številnih talentov, ki so mu dani. Bogata zbirka slik in pomanjšanih modelov delujočih strojev, ki jih je ustvaril, pričajo o njegovi likovni izraznosti, smislu za tehniko, konstruiranje in oblikovanje, o poznavanju delovanja strojev, pedantnosti in vztrajnosti.

Marjan Smrtnik, rojen 5. aprila 1939 na Vrhniki, je že v mladosti, ko se je odločal za svojo poklicno pot, kolebal med umetnostjo in strojništvom. Odločil se je za bolj siguren poklic strojnika in se tako leta 1954 vpisal na vrhniško obrtno šolo. Vzporedno je opravljal obvezno vajeniško prakso v Industriji usnja Vrhnika (IUV), kjer je po končani šoli delal do leta 1959, ko je odšel, kot vsi mladi fantje v tistem

času, na obvezno služenje vojske v Jugoslovansko narodno armado. Po vrnitvi domov se je kot strojni ključavničar zaposlil v podjetju Slovenija ceste v Ljubljani.

Leta 1963 so mu v IUV ponudili zaposlitev. Povabila se je razveselil, saj si je predstavljal, da bo dobil delo v *mašinhaisu* – v centralnem energetskega obratu. Dodelili pa so ga v *mašinhaisu* v *Ščetinaro*. Tu je bila oprema zastarela. Vse je ostalo tako, kot je bilo v času Verbičeve usnjarne pred drugo svetovno vojno. V izredno težkih pogojih so vse delo opravljali ročno. Marjan Smrtnik v takem okolju ni dobil potrebne stimulacije, zato si je delo iskal drugje. Leta 1965 je našel novo službo v Toplarni Ljubljana.

V začetku 60-ih let se stara mestna termoelektrarna na Slomškovi ulici preuredi v kotlarno in ta prevzame začasno vlogo toplotnega proizvodnega vira. Ker sčasoma ne sledi več pospešenemu razvoju mesta Ljubljane, se v Mostah prične graditi Toplarna Ljubljana, najprej z dvema kotloma toplotne moči 128 MW, projektirana za domač velenjski lignit oz. zasavski rjavi premog in, dvema odjemno-kondenzacijskima turbinama, vsaka z močjo 32 MW električne energije in 58 MW ogrevne toplotne. Vzporedno se gradi in širi vročevodno omrežje. 24. decembra leta 1966 Toplarna Ljubljana v elektroenergetski sistem odda prve kilovatne ure električne energije. S tem se prične soproizvodnja električne in toplotne energije v, še do danes, največji soproizvodnji v Sloveniji.²

Za novo delovno mesto je bilo potrebno dodatno izobraževanje s področja energetike, kar pa za Marjana Smrtnika ni predstavljalo večjih težav. Imel je dobro predznanje s strojno-ključavničarskega področja, raznolike delovne izkušnje in predvsem veliko željo za nova znanja s področja parnih strojev. Sledila so predavanja o visokotlačnih kotlih, parnih turbinah in o organizaciji dela v obratu energetskih naprav.

Vse potrebne izpite je opravil na Republiškem sekretariatu za gospodarstvo, oddelku za energetiko. Z opravljenim izpitom za obratovodja energetskih naprav je prevzel delovno mesto vodje izmene s tridesetimi zaposlenimi. To delo je opravljal do upokojitve leta 1999.

SLIKANJE

Slikarski talent Marjana Smrtnika je že na vrhniški osnovni šoli in nižji gimnaziji odkril učitelj likovnega pouka Tone Pirnat, ki je postal tudi njegov prvi mentor. Takrat je risal predvsem s svinčnikom in v akvarelu. Kasneje, na obrtni šoli na Vrhniki, ga je njegov učitelj tehničnega risanja, takrat še študent strojništva, Tone Oblak opozarjal, naj strojnih elementov ne senči in da mora namesto likovnega načina uporabljati tehnični princip risanja.

Marjan Smrtnik je svoj slikarski talent razvijal sam, s pomočjo prebiranja strokovne literature in z obiski slikarskih razstav, predvsem pa je ves čas pridno ustvarjal.

Njegova najljubša tehnika slikanja je olje na platno. Osnovo za slikanje vedut mu predstavljajo poglobljeno opazovanje okolice in vtisi s terena, lastne fotografije ter stare razglednice Vrhnike in drugih krajev. Posebej ljubi so mu motivi domačega kraja in njegove okolice; strnjena pozidava ob Hribskem potoku ter ob Beli, na Vasi, Stara cesta, pa prizori Močilnika, Retovja, stare žage, mlini ... Pravi izziv mu predstavlja upodabljanje stavbne dediščine, ki izginja pred našimi očmi. Številnih starih hiš, ki spokojno ždijo na njegovih slikah, danes ni več ali pa so tako preurejene, da so izgubile ves svoj prvotni šarm. Iz tega vidika so slike Marjana Smrtnika še posebej dragocene, saj imajo tudi dokumentarno vrednost. Prikazujejo nam za vedno izgubljene vrhniške ambience z vsem nostalgичnim ozračjem in razpoloženjem starih časov.

Kot član likovne sekcije Vide Pregarc je Marjan Smrtnik sodeloval na številnih skupinskih razstavah, ki so bistveno vpli-

² <https://www.energetika-lj.si/aktualno/energetika-ljubljana-termoelektrarna-toplarna-ljubljana-sta-postali-ena-druzba>

vale na njegovo slikarsko samozavest. Svoja likovna dela pa je javnosti večkrat predstavil tudi na osmih samostojnih razstavah, in sicer:

Toplarna Ljubljana, 1980

Prvič je Marjan Smrtnik razstavljal v podjetju, v katerem je bil zaposlen. Akademski slikar Marjan Skumavc je takrat podal oceno njegovega dela: „Smrtnik se loteva obdelave platna izjemno resno, skuša motiv opazovati in obdelati čim bolj likovno, saj pri njem hiše preraščajo v barvne ploskve, krajina postaja kompozicija razporejenih likovnih elementov, odnos kroga proti kvadratu, diagonale proti vertikali ...“

Elektrogospodarstvo Ljubljana, 1986

O vtisih z razstave je Matjaž Rolih v glasilu Naša skupnost zapisal:

„Motivno je njegovo slikarstvo vezano na staro Vrhniko – kraj, kjer je slikar preživel svoje otroštvo in mladost. Realistično upodobljene stare vrhniške hiše in ulice so rezultat avtorjevega obvladovanja risbe, barve, perspektive in svetlobe. Prav svetlobi posveča slikar veliko pozornost, tako da nam nastala slika daje možnost časovne orientacije. Vsi ti elementi nas navdajajo z mislijo, da je Smrtnikovo slikarstvo iskreno in urejeno.“

Salon IUV Vrhnika, 1986

Marjan Smrtnik se prvič predstavi domači Vrhniki. Lovro Novinšek je ob razstavi podal razmišljanje o človekovi prirojeni želji po likovnem izražanju in se tako poklonil delu razstavljavca:

„Zelo stara zgodba pripoveduje o grškem slikarju, ki je tako realistično narisal gozd, da so priletele ptice in ga začele kljuvati. Naj bo res ali ne, zgodba nam pripoveduje o vedno prisotni želji človeka po likovnem ustvarjanju in popolnosti ustvarjanja. Prisotnost likovnega izražanja je v slehernem človeku, kar lepo vidimo v delih otrok v vrtcih in v osnovnih šolah. Škoda, da se kasneje ta sproščena likovna govorica pri večjem delu ljudi izgubi. Tako se posveti delu na likovnem področju le majhno število ljudi. Del njih so tisti, ki se likovni umetnosti posvetijo poklicno; slikarji, kiparji, arhitekti, oblikovalci, likovni pedagogi in še kdo. In drugi del tisti, ki so kljub popolnoma različnemu poklicnemu delu v sebi zadržali željo, nagnjenje in voljo za likovno izražanje in ustvarjanje. Pričujoča razstava Marjana Smrtnika nam slednje potrjuje. Razstavljene slike so poln odraz lepega in plodnega ljubiteljskega slikarstva.“

Galerija Kašča v Verdu, 1989

Dom društva upokojencev Vrhnika, 1997

„Mladostne želje po likovnem izražanju Marjan Smrtnik kot večina ni mogel realizirati v svojem poklicu. Že zrel mož se je ponovno srečal z željo po likovni izpovedi,“ je v predstavitvi povedal Pavel Mrak in v nadaljevanju izpostavil Smrtnikove zimske motive:

“Zelo uspešno so odslikani zimski motivi, saj belina izredno lepo poveže motiv, ga prekrije, poenoti, poudari barvne akcente likov in seveda izpostavi slikarsko hotenje ...“

Osnovna šola Antona Martina Slomška, 2001

Tudi leta 2001, ob razstavi v avli Osnovne šole Antona Martina Slomška na Vrhniki, je spremlni tekst v vabilu napisal Pavel Mrak, med drugim: „Slike Marjana Smrtnika imajo umirjeno in dokaj skromno barvno skalo s poudarjeno hladno modro zelenimi gozdnimi gmotami kot sestavnimi deli odslikane krajine. Slikar vse svoje upodobitve interpretira zelo realistično. Naslikana hiša sicer nikoli ne more biti hiša bivanja, je pa slikarjeva interpretacija in doživljanje te izbrane hiše. Slikar le redko upodablja v svojih delih figuro, rad pa slika tihožitja, da nas spomni na tiho-žitje nam ljubih predmetov. Marjan slika te slike zato, da bi postale sestavni deli interierjev, v katerih bivajo njegovi prijatelji in znanci ter zato, da dopolnjuje svojo osebno legendo. Del te osebne legende je že dolgo biti slikar in odslikati vsaj del sveta.“

Kulturni center Semič, 2009

Marjan Smrtnik se je z razstavo slik, ki jo je poimenoval Moja pokrajina, predstavil tudi v Semiču. Iz Bele krajine namreč prihaja njegova žena Marija.

Predsednica kulturnega društva Orel Semič Marija Stariha Anica je v vabilo na odprtje razstave napisala: »Zadnja leta Marjan Smrtnik pogosteje prihaja v Semič, kjer je njegova žena Marija podedovala malo hiško. Njeno lepoto, čar preteklosti sta z veliko ljubezni in pedantnosti obnovila, ohranila pohištvo Marijine matere in mnoge arhitekturne detajle zgradbe ter predmete iz Marijine mladosti. Bivanje

v Semiču je Marjana navdihnili z željo po ohranitvi semiških značilnosti, zlasti starotrškega dela Semiča, Semiške gore z značilnimi vinogradi in zidanicami. Tudi te slike so nam na ogled postavljene v semiškem kulturnem centru.«

Cankarjev dom Vrhnika, 22. oktober 2019

V Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniki se je 22. oktobra 2019 zbrala precej številna publika. V prvi vrsti, v sredini, sedi razstavljaec Marjan Smrtnik. Foto: Gašper Tominc.

Razstava modelov in slik Marjana Smrtnika je bila posvečena 120-letnici vrhniške železnice in zato tudi poimenovana Potovanje na Vrhniko. Pripravili so jo: Muzejsko društvo Vrhnika skupaj s Cankarjevo knjižnico Vrhnika in Zavodom Ivana Cankarja Vrhnika.

Predsednica MDV Katarina Oblak Brown je v uvodnem delu razstave pripravila kronološko urejene podatke o aktivnostih v zvezi z načrtovanjem, gradnjo, delovanjem in ukinitvijo železniške proge Vrhnika-Ljubljana. V drugem, osrednjem delu razstave pa je sledila predstavitev življenja in dela ustvarjalnega Vrhničana.

Veduta Vrhnike, upodobljena v poletnem času, na višku vegetacije. V ospredju Hrib s farno cerkvijo in Gradišče, zadaj del Vasi in Klisa. Nad krajem bdi cerkev sv. Trojice.

Avtorica Nataša Oblak Japelj je pripravila tudi kratko besedilo ob odprtju:

»Danes, tu v Galeriji in Avli Cankarjevega doma na Vrhniki, odpiramo že osmo samostojno razstavo Marjana Smrtnika. Predstavljamo njegovo veličastno življenjsko delo, saj so prvič skupaj s slikami razstavljeni tudi modeli strojev, ki jih je naredil. To je kar osem, do zadnjega detajla izdelanih tehničnih mojstevin, pomanjšanih kopij originalov. In tu je še tretja osmica: letos spomladi je gospod Marjan Smrtnik praznoval osemdeset let, kar daje predstavitvi njegovega izjemnega dela še dodatno slavnostno noto. Še veliko ustvarjalnih užitkov mu želimo.«

Bela golobica, vrhniška Sveta Trojica.

V bližini izvira Bele v *Starem malnu* pod Planino je kar nekaj stoletij, vse do 1. svetovne vojne obratoval mlin. Ta slika je nastala na podlagi fotografije iz leta 1903.

Turkova domačija na Grilcovem griču nad Vrhniko.

Stara cesta z začetka 19. stoletja; bila je glavna prometnica skozi Vrhniko vse do izgradnje Nove ceste, danes Tržaške ceste.

Na mestu stare *Rožmancove kovačije* na Stari cesti danes stoji nova stanovanjska hiša, ki povzema obliko svoje predhodnice.

Okolica potoka Bela je posebej ljub motiv Marjana Smrtnika. Na tej sliki je uporabil pogled, ki se odpira proti Stari cesti, z Javorčem v ozadju.

V Rogljevi hiši na desni strani potoka Bela, so nekoč proizvajali gazirane pijače, še pred tem pa so v njej strojili kože.

Na tej sončni zimski idili se v odsevu Bele, ki se leno vije skozi vrhniško Vas, spogledujeta nekdanja Zelenčeva in Rogljeva hiša.

Na tej sliki je upodobljena vrhniška Vas; strnjena pozidava s skromnimi kmečkimi domovi ob vijugasti ozki cesti na jugozahodnem pobočju Svete Trojice.

Habetov mlin je mlel razne vrste žit do leta 1970. Imel je 3 kamne z dvema podlivnima kolesoma in stope, ki jih je poganjalo eno mlinsko kolo.

Osnovo za slikanje Marjanu Smrtniku včasih predstavljajo tudi stare fotografije ali razglednice; v tem primeru je upodobil stope za phanje žita iz leta 1904. Poganjala jih je voda kraškega izvira – Bečkajevega studenca.

V prostore nekdanje Bricljeve usnjarne se je v 30. letih 20. stoletja naselilo Splošno mizarstvo Vrhnika. Danes so prostori ob Hribskem potoku zapuščeni.

Ob Hribskem potoku na Vrhniku so bili nekoč številni mlini, žage in usnjarne. Na sliki *Babji zatonk*, zadaj Stržinarjeva mlin in žaga.

Upodobljen je osrednji vrhniški trg s cerkvijo sv. Lenarta in znamenito staro furmansko gostilno Mantova, ki so jo po 120-ih letih uspešnega delovanja leta 1963 podrli, v neposredni bližini pa zgradili enako poimenovan hotel z restavracijo.

Slika prikazuje del obzidanega mogočnega Kotnik-Lenarčičevega posestva v središču vasi Verd. Na skrajni desni je rojstna hiša slikarja Jožefa Petkovška (1861–1898).

Mlin in žago je poganjala voda, ki je izvirala pod hišnim dvoriščem Maroltove domačije v Verdu in se izlivala v Veliko Ljubljano.

Nad manjšim zaselkom kmečkih domov na Kurenu nad Staro Vrhniko stoji cerkev sv. Miklavža iz 16. stoletja. V ospredju je Slabetova domačija.

Poletni prizor Voljčeve ceste s *Svetim Pavlom*.

Smrtnikova slika z ambientom, ki ga Vrhnika nima več ... Ob razširitvi Tržaške ceste so leta 2018 podrli nizko, svetlo zeleno Ferbežarjevo hišo, ki je skupaj s staro mitnico (*ubožnico*) in s cerkvijo sv. Pavla v ozadju zaokroževala eno od tipičnih vrhniških vedut.

Vse fotografije slik: Tatjana Oblak Milčinski.

MODELARSTVO

Poleg slikanja so velika strast Marjana Smrtnika tudi stari stroji. Malo za šalo, malo za res nam je zaupal, da se je zato, ker si doma ni mogel privoščiti gradnje cele termoelektrarne, osredotočil na izdelavo manjših parnih strojev. Te je vgradil v pomanjšane modele lokomotiv, letal in drugih prevoznih sredstev. Gospod Smrtnik je izdelal vse najpomembnejše predstavnike v razvoju parnih strojev.

Čudovito izdelani, do najmanjše podrobnosti dodelani modeli so narejeni iz jekla, bakra, medenine, aluminija, lesa in po barvani z barvami za kovine. Poudariti je treba, da vsi njihovi stroji delujejo.

S pomočjo teh strojev so bili s filigransko natančnostjo obdelani številni kovinski elementi modelov, ki jih je ustvaril Marjan Smrtnik v domači delavnici. Foto: Gašper Tominc.

Marjan Smrtnik in njegov vlak. Parno lokomotivo 017 in potniški vagon je izdelal kot spomin na potniško-tovorni železniški promet, ki se je med Ljubljano in Vrhniko odvijal v obdobju 1899–1966, ko so progo ukinili. Foto: Gašper Tominc.

Ladja Santa Maria

Ladja *Santa Maria* (*Sveta Marija*) za premikanje sicer ni potrebovala moči parnega stroja, a je znamenita, saj naj bi bila prva, ki je iz Evrope dosegla obalo Amerike. Na čelu Kolumbove flote je avgusta 1492 odplula z juga Španije, da bi našla hitrejšo pot do z začimbami bogatih dežel daljnega vzhoda. Ko so mornarji oktobra istega leta uzrli kopno, so bili prepričani, da je to Indija. V resnici pa so pripluli do Karibov. Konec leta, meseca decembra, je 36 metrov dolga in 8 metrov široka *Santa Maria* po nesreči nasledla in potonila ob obali otoka Haiti. *Santa Maria* je bila *karáka* – to je tip trgovske jadrnice, ki je bila prva primerna za plovbo po oceanu. Karake so bile dovolj velike in zato stabilne na vihnem morju. Poleg tega so imele dovolj prostora za spravilo zaloga hrane in pijače ter drugega koristnega tovora.

Prvi model Marjana Smrtnika – jadrnica *Santa Maria*, merilo 1 : 40, 1985. Foto: Gašper Tominc.

Ladijski parni stroj iz leta 1900

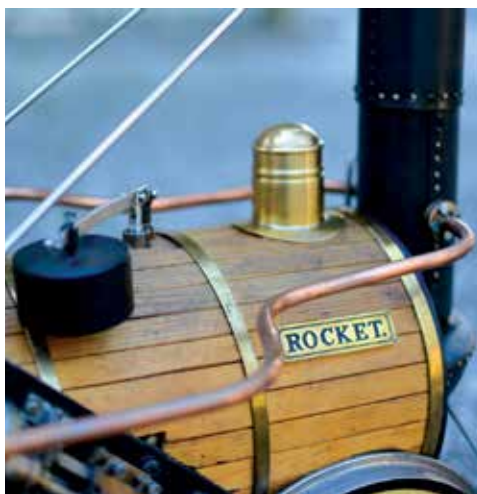
Ladijski parni stroj kot razstavni eksponat na razstavi v Avli Cankarjevega doma na Vrhniki.
Merilo 1 : 10, 2014. Foto: Gašper Tominc.

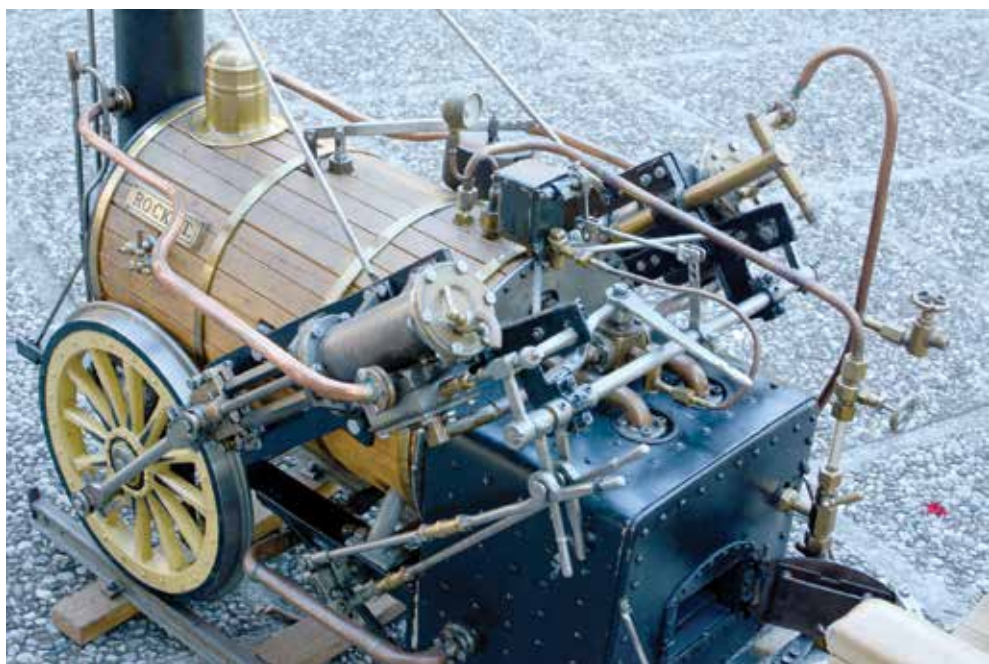

Marjan Smrtnik med prikazom delovanja ladijskega parnega stroja. Foto: Gašper Tominc.

Parna lokomotiva The Rocket

Raketa (angl. *The Rocket*) je parna lokomotiva, ki sta jo zasnovala in izdelala George Stephenson in njegov sin Robert. Slavna je postala leta 1825, ko so organizirali tekmovanje, da bi odkrili najboljšo lokomotivo, ki bi pričela voziti na progi Liverpool-Manchester. *Raketa* je na tekmovanju dosegla ob polni obremenitvi največjo hitrost 46 km/h, po strmem pobočju pa je vlekla potniški vagon s hitrostjo 32 km/h.

Model parne lokomotive *The Rocket*, merilo 1 : 7, 2016–2019. Foto: Gašper Tominc.

Parna lokomotiva 017

Parno lokomotivo 017 so izdelali na Madžarskem, v tovarni Mavag (Madžarska kraljeva tovarna železniških lokomotiv) leta 1917. Isti tip lokomotiv so v času prve svetovne vojne izdelovali tudi v Tovarni lokomotiv Henschel & Sohn (Henschel in sin) v Nemčiji. Po prvi svetovni vojni je v Sloveniji ostalo 86 lokomotiv vrste 017. Do konca uporabe parne vleke, to je do sredine sedemdesetih let 20. stoletja, so vozile predvsem potniške vlake na krajših lokalnih progah Dolenjske, Bohinjske proge, Istre pa tudi na Vrhniko.

Strojevodji na vrhniški progi v obdobju 1940–1955 sta bila med drugimi tudi Pavel

Smrtnik in Jože Končan. Železniški muzej Slovenije v Ljubljani ima v svoji zbirki dve lokomotivi; 17-086 je bila izdelana na Madžarskem, 17-006 pa v Nemčiji. Slednja je še vozna, občasno vleče muzejsko-turistični vlak.

Z izdelavo pomanjšanega modela parne lokomotive 017 je Marjan Smrtnik želel ohraniti spomin na obdobje od 24. julija 1899 do 16. januarja 1966, ko je prav tak tip lokomotive vozil potnike in tovor po železniški progi med Vrhniko in Ljubljano. Od leta 2015 do 2018 je bila ta, pomanjšana lokomotiva, razstavljena ob svoji vzornici v naravni velikosti v Železniškem muzeju v Ljubljani in seveda požela nemalo občudovanja obiskovalcev muzeja.

Model parne lokomotive 017, merilo 1 : 11, 2000–2005. Foto: Gašper Tominc.

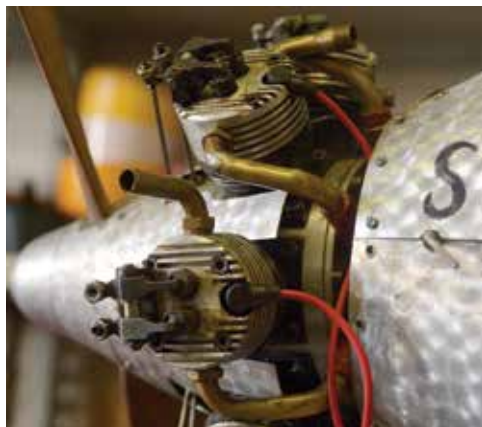
Letalo Spirit of Saint Louis

Enomotorno letalo *Spirit of Sant Louis* (Duh svetega Alojzija), ki ga je upravljal pilot Charles Lindbergh, je prvo letalo, ki je preletelo Atlantik brez vmesnih postankov. 20. maja 1927 je zapustilo New York ter čez dobrih 33 ur, po skoraj 6.000

kilometrih priletelo na cilj v Pariz. Letalo je dosegalo največjo hitrost 214 km/h in se dvignilo 5 km visoko. Med rekordnim poletom je njegova povprečna hitrost znašala 173 km/h.

Obdobje izdelave modela: 2014–2017.

Merilo 1 : 11.

Spirit of St. Louis in drugi modeli so bili razstavljeni v Avli, slike pa v Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniki. Foto: Gašper Tominc.

Letalo Spirit of St. Louis, spravljeno v domači delavnici, merilo 1 : 11, 2014– 2017.
Foto: Nataša Oblak Japelj.

Letalo Polikarpov Po-2

Letalo *Polikarpov Po-2* je bil sovjetski enomotorni večnamenski dvokrilnik. Preprosto, zanesljivo in poceni letalo so uporabljali za kmetijske namene, za šolanje pilotov, pa tudi kot izvidniško in jurišno letalo med 2. svetovno vojno. Letalo, ki ga je zasnoval Nikolaj Polikarpov, je eno iz

med najštevilčnejših dvokrilnikov na svetu. Med letoma 1928 in 1953 so proizvedli preko 40 000 letal vseh verzij. Tudi vrhniški piloti: Janko Oblak, Tone Merlak in Miloš Rijavec so se v letih po 2. svetovni vojni učili letenja na takem tipu letal.

Obdobje izdelave modela: 2000–2003.

Merilo 1 : 11.

Polikarpov v Avli Cankarjevega doma na Vrhniki. Foto: Gašper Tominc.

Letalo *Polikarpov*, spravljen v domači delavnici. Merilo 1 : 11, 2000–2003.
Foto: Nataša Oblak Japelj.

Parni traktor

Parni traktor ali *valjar* so sprva uporabljali na večjih posestvih za razna kmečka opravila, kot je oranje, žetev, žaganje drv, z obteženimi kolesi pa tudi za utrjevanje cest. To vrsto samohodnega vozila so v Združenih državah Amerike izdelovali že v drugi polovici 19. stoletja in ga uporabljali vse do razmaha bencinskih motorjev in električne energije. Vrhniško komunalno podjetje ga je vse do sredine 70-ih let 20. stoletja uporabljalo za utrjevanje cest. Smrtnikova delujoča samohodna maketa, ki vozi na parni pogon, je dolga 450 mm in visoka 250 mm. Z natočenim rezervoarjem za vodo in polno posodo za premog zmore kakih deset minut vožnje.

Marjan Smrtnik prikazuje delovanje modela pomanjšanega parnega traktorja. To je bila njegova prva maketa, izdelana tako, da vozi na paro. Merilo: 1 : 20, 1986. Foto: Nataša Oblak Japelj.

Model parnega traktorja. Foto: Gašper Tominc.

Literatura in viri:

- Arhiv Muzejskega društva Vrhnika.
- Jože Jenko: Vrhniška krajevna železnica. Vrhniški razgledi 1, 188–196, Muzejsko društvo Vrhnika, 1996.
- Mladen Bogič: 33. boljši sejem vlakcev, Nova proga, Revija Slovenskih železnic, Ljubljana, maj 2011.
- Mladen Bogič: 35. sejem modelne železnice v Železniškem muzeju SŽ, Nova proga, Revija Slovenskih železnic, Ljubljana, maj 2012.
- Tadej Brate: Slovenske muzejske lokomotive, Posebna izdaja revije Gea, Ljubljana, 2004.
- Božidar Grabnar: Naš pogovor, 9/10 Tim, Revija za tehniko in znanstveno dejavnost mladine, Ljubljana, maj-junij 1987.
- Stanko Granda: Akumulacija kapitala na Vrhniku, Vrhniški razgledi 17, Muzejsko društvo Vrhnika, 2016.
- Peter Habič: Vrhnika, geografska monografija manjšega kraja, Geografski zbornik, letnik 7, SAZU, Ljubljana, 1962.
- Pavel Mrak: Marjan Smrtnik: Razstava slik, vabilo na razstavo, Osnovna šola Antona Martina Slomška Vrhnika, 2001.
- Nebo prekrile majhne, a turbo zverine, Slovenske novice, Ljubljana, 17. avgust 2017.
- Katarina Oblak Brown: Potovanje na Vrhniko; Razstava ob 120-letnici vrhniške železnice; Kronološki pregled aktivnosti v povezavi z železniško progo Ljubljana - Vrhnika, Vrhnika, oktober 2019.
- Lidija Pavlovčič: Slikarstvo kot tehnika, slike Vrhničana Marjana Smrtnika, Elgo, avgust 1986.
- Olga Pivk: Mlini in žage na Vrhniškem, Vrhniški razgledi 14, Muzejsko društvo Vrhnika 2013.
- Potovanje na Vrhniko, Razstava modelov in slik Marjana Smrtnika ob 120-letnici vrhniške železnice, Muzejsko društvo Vrhnika, Cankarjeva knjižnica Vrhnika, Zavod Ivana Cankarja Vrhnika, oktober 2019.
- Razstava v Toplarni, Elektrogospodarstvo, Ljubljana, maj 1981.
- Matjaž Rolih: Septembrska razstava likovnih del Marjana Smrtnika, Naša skupnost, glasilo SZDL Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana, november 1986.
- Karol Rustja: Vrhniška lokalna železnica. Vrhniški razgledi 4, 76–96, Muzejsko društvo Vrhnika, 2003.
- Simon Seljak: Smrtnik v salonu IUUV, Naš časopis, Vrhnika, december 1986.
- Simon Seljak: Razstava slik Vrhničana Marjana Smrtnika, Naš časopis, Vrhnika, julij 1997.
- Simon Seljak: V avli šole razstava slik in predstavitev nove knjige, Naš časopis, Vrhnika, oktober 2001.
- Simon Seljak: Vrhnika in pomembne evropske poti, Naš časopis, Vrhnika, november 2006.
- Marija Stariha Anica: Marjan Smrtnik iz Vrhniške, vabilo na razstavo, Moja pokrajina, olje, Kulturni center Semič, 2009.
- Gašper Tominc: Razstava ob 120-letnici vrhniške železnice, Marjan Smrtnik: modelar in ljubiteljski slikar, Naš časopis, Vrhnika, november 2019.
- Polona Zalokar: Hiše se spreminjajo, sledovi ostajajo; Voljčeva cesta in Klis, Vrhniški razgledi 12, Muzejsko društvo Vrhnika, 2011.
- J. Z.: Vrhniški Slomškov dan, Družina št. 41, Ljubljana, oktober 2001.
- <https://www.delo.si/prosti-cas/potovanja/zeleznicar-verjame-da-imajo-parne-lokomotive-duso.html>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Polikarpov_Po-2
- https://en.wikipedia.org/wiki/Spirit_of_St._Louis
- <https://sl.wikipedia.org/wiki/Karaka>
- <https://www.rtvsl.si/kultura/drugo/smo-po-500-letih-nasli-kolumbovo-ladjo/336798>
- www.vlaki.info › ... › Železnica skozi čas
- <http://www.staritraktor.si/traktorji/>